

Причини визнання висновків експертів недопустимими доказами під час ухвалення судового рішення

Ганна Спіцина,

д-ка юрид. наук, професорка, Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «ХАІ», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5016-8694>, e-mail: spitsyna_hanna@ukr.net

Юлія Хлистун,

Київський районний суд м. Харкова, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5016-8694>, e-mail: hlystunjulia@gmail.com

Зазначено, що судова експертиза є одним із засобів доказування у справі, що сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин справи, ухваленню законних і обґрунтованих судових рішень. Підсумовано, що лише суд наділено повноваженнями щодо оцінки доказів, які повинні бути достатніми, належними та допустимими, визнання висновків експерта недопустимими доказами у будь-якій справі є правом суду, а не його обов'язком.

Ключові слова: доказ; висновок експерта; недопустимість доказів; причини визнання доказу недопустимим; юридичні наслідки.

Reasons for recognizing experts' conclusions as inadmissible evidence during the adoption of a court decision

Hanna Spitsyna, Yuliia Khlystun

It is noted that the forensic examination is one of the means of proof in the case, which contributes to a comprehensive, complete and objective investigation of the circumstances of the cases, the adoption of legal and substantiated court decisions. It is summarized that only the court is empowered to evaluate the evidence, which must be sufficient, proper and admissible, recognizing the expert's conclusions as inadmissible evidence in any case is the court's right, not its duty.

Keywords: evidence; expert conclusion; inadmissibility of evidence; reasons for declaring the evidence inadmissible; legal consequences.

Відповідно до норм національного законодавства, висновок експерта визначають одним із джерел доказів у справі, законодавець визначає його як докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені в результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, а також складений у порядку, визначеному законодавством [1] у цивільному судочинстві, та як докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [2] у кримінальному судочинстві.

«Судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [3].

За цих обставин судова експертиза є одним із засобів доказування у справі, вона сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин справи, ухваленню законних і обґрунтованих судових рішень. Судову експертизу призначають, якщо з'ясування певних обставин потребує

спеціальних знань, якими суд не наділений (наприклад, щодо визначення розміру завданих збитків, механізму виникнення дорожньо-транспортної пригоди, здатності особи усвідомлювати свої дії та керувати ними в момент укладення відповідного правочину, можливості виділу майна, що перебуває у спільній власності тощо). Водночас під час призначення експертизи не допускається порушення перед експертом правових питань, розв'язання яких віднесено законом винятково до компетенції суду (наприклад, щодо вини, неосудності особи тощо).

Суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин відповідної справи, керуючись законом, оцінює кожний доказ із позицій належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з позицій достатності та взаємозв'язку для ухвалення відповідного процесуального рішення.

Слід зауважити, що під недопустимим доказом прийнято розуміти не доказ, отриманий із будь-яким порушенням процесуального закону, а лише той, що містить істотні порушення прав і свобод людини [4].

Визначити недопустимість якогось конкретного доказу суд може лише після того, як дослідить його в судовому засіданні. Недопустимість доказу для суду не є заздалегідь очевидною та наявною. Учасники судового розгляду зазвичай у судовому засіданні висловлюють свої міркування та доводи щодо допустимості чи недопустимості доказу. Тому на стадії дослідження письмових доказів (зокрема висновків експерта) особа, яка бере участь у справі, у змозі заявити про те, що доданий до справи доказ викликає в неї сумніви з приводу його достовірності, може попросити суд виключити його з-поміж доказів у справі та розглядати справу на підставі інших доказів.

Надані до суду висновки експерта оцінюють лише у зв'язку з іншими доказами у справі та не мають наперед встановленої сили та переваги над іншими джерелами доказів, підлягають перевірці й оцінюванню за внутрішнім переконанням суду, яке має ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин справи в сукупності [5]. Тобто, якщо наданий до суду висновок експерта вочевидь суперечить іншим доказам у справі, або складений на основі недопустимих доказів, або порушено порядок його отримання, суд може визнати його недопустимим взагалі, відхилити та не враховувати під час ухвалення відповідного судового рішення. Причини відхилення висновку експерта повинні бути обов'язково мотивовані та обґрунтовані в судовому рішенні. Тобто, суд у своєму судовому рішенні під час дослідження та оцінювання доказів не може відхилити такий доказ, як висновок експерта, без наведення причин його неврахування.

Однак, іноді надані до суду висновки експерта суди визнають як недопустимі докази у справі, причому причини для цього можуть бути різними й це не завжди залежить саме від компетенції судового експерта або його кваліфікації. Проаналізувавши судову практику та національне законодавство, причини визнання висновків експертів недопустимими доказами у справі можна умовно поділити на такі групи: до першої слід віднести процесуальні порушення порядку проведення експертизи (зокрема проведення експертизи неатестованим експертом і/або відсутнім у Реєстрі атестованих судових експертів; під час проведення експертизи судовому експерту не повідомляли про кримінальну відповідальність; експертизу в кримінальному провадженні проведено на основі постанови слідчого, який не належить до групи слідчих у відповідному

кримінальному провадженні тощо), до другої — матеріальні порушення порядку проведення експертизи (наприклад, проведення експертизи на основі нормативно-правових актів, які не є чинними; проведення експертизи на основі доказів, які є недопустимими і/або отримані з порушенням законодавства; проведення експертизи на основі доказів, які надано лише однією стороною у справі; проведення експертизи на основі дослідження документів без огляду майна, коли такий є необхідним, тощо); до третьої — причини та обставини, не пов'язані з порушеннями порядку проведення експертизи (до прикладу, висновок експерта не відповідає засадам розумності та справедливості; не співпадає повністю із заявленими позовними вимогами у справі або виходить за межі позовних вимог тощо).

Отже, лише суд наділено повноваженнями щодо оцінювання доказів, які мають бути достатніми, належними та допустимими, водночас визнання висновків експерта недопустимими доказами у будь-якій справі є правом, а не обов'язком суду. Досліджуючи деякі підстави неможливості врахування висновку експерта під час вирішення справи, необхідно також враховувати можливість їх усунення, зокрема шляхом допиту експерта в судовому засіданні, призначення повторних, додаткових або комплексних експертиз у справі тощо.

Перелік джерел посилання

1. Цивільний процесуальний кодекс : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін та допов.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.03.2023).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
4. Коробка О. С. Допустимість доказів у кримінальному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-4/129 (дата звернення: 13.03.2023).
5. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text> (дата звернення: 13.03.2023).